

Konference: Náboženství ve veřejném prostoru – podoby reprezentací religiozity

5. května 2010, Olomouc

Šárka Vondráčková, FF MU, Ústav religionistiky

Konferenci s názvem *Náboženství ve veřejném prostoru – podoby reprezentací religiozity* uspořádaly Sekce sociologie náboženství MČSS¹ a Kabinet interkulturních studií Katedry sociologie a andragogiky FF UP v Olomouci. Díky příznivému začátku konference hodinu po poledni měli účastníci dostatek času nejen dorazit na konferenci i ze vzdálenějších míst republiky, ale také prohlédnout si (i přes nepřízeň počasí) krásy malebné hanácké metropole, nebo se před svým vystoupením posilnit v nějakém restauračním zařízení (případně zde i dotvořit svou prezentaci). Ve 13:00 se všichni prezentující sešli v jedné z učeben Katedry sociologie a andragogiky Filozofické Fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Úvodního slova i moderování celé konference se ujal Daniel Topinka.

První část konference zahájila Andrea Preissová Krejčí s prezentací na téma *Infámie za hřbitovní zdí*, v níž ukázala, že hřbitovy představují zvláštní druh veřejného prostoru. Společnost, a zejména pak katolická církev, v dřívějších dobách zacházela s bezectnými zemřelými zcela odlišně od ostatních. Do kategorie bezectných zemřelých patřili např. prostitutky, kati, mlynáři, Židé, bezvěrci, kacíři či sebevrazi. Samotná prezentace se věnovala zejména poslední kategorii – tedy sebevrahům. Jejich těla byla v závislosti na sociálním původu, způsobu sebevraždy a pohnutkách, jež k ní vedly, zahrabána nebo spálena u šibenice, případně pohřbena za hřbitovem či na volném prostranství. Infámie je podle Preissové Krejčí patrná na hřbitovech i v současné době, kdy na některých můžeme stále nalézt např. místa vyhrazená sebevrahům nebo nevinátkům. Dan Ryšavý ve své prezentaci s názvem *Postoje českých evangelíků k vybraným otázkám partnerského a rodinného života* vycházel z ankety, která proběhla roku 2007 mezi laiky i kazateli výše zmíněné církve a vztahovala se k 1. zasedání 32. synodu Českobratrské církve evangelické, týkajícího se témat partnerství, rodiny a krize rodinného života. Podle závěrů ankety se názory laiků a kazatelů na jednotlivé problémy (např. nesezdané soužití partnerů, předmanželské přípravy apod.) vesměs nijak výrazně neliší. Výjimku však představuje otázka rozvodu kazatele či kazatelky – zatímco mezi laiky nepřevažují názory ani pro ani proti, kazatelé vyjádřili výrazný nesouhlas. První blok uzavřela prezentace Šárky Syslové, která nás přenesla zpátky mezi příbytky nebožtíků tématem *Odpočívaj v pokoji. Vztah Čechů k zemřelým a vizualita hřbitovů*. Ve vybraných městech – Uherském Hradišti (okres Uherské Hradiště – 64% věřících) a Litvínově (okres Most – 12,4% věřících) srovnávala vzhled a situování vybraných hřbitovů, počty kremací a různé možnosti pohřbívání vůbec,

¹ Masarykova česká sociologická společnost.

počet náboženských symbolů na hřbitovech apod. Autorka dospěla k závěru, že vzhled a členění hřbitovů zrcadlí míru sekularizace dané oblasti.

Po krátké přestávce vyplněné chlebičky a kávou zahájili druhou část konference Dušan Lužný a Šárka Vondráčková společnou prezentací na téma *Náboženství na první straně*. Obsahovou analýzou hlavních titulků a obrázků z prvních stran vybraných deníků – MF DNES (pravicově orientovaný deník) a Práva (levicově orientovaný deník) – za rok 2009 se pokusili odpovědět na otázky, jakou pozornost věnují vybraná média tématu náboženství a jaký obraz pak o náboženství předávají veřejnosti. Hlavním tématem je podle očekávání islám, resp. konflikty spojené s islámem, a to především na Blízkém Východě. Celkově je téma náboženství nejčastěji zmiňováno v souvislosti s násilím (včetně extremismem a terorismu) – a to v obou srovnávaných denících. Daleko na východ nás pak se svou prezentací *Pojem „náboženství“ v japonském kontextu pohledem religionistiky* přenesl Jakub Havlíček. Po stručné exkurzi moderními dějinami náboženství ve veřejném prostoru v kontextu japonské společnosti dospěl až k obecným metodologickým problémům, jako je použitelnost samotného konceptu náboženství v japonském prostředí a otázka etnocentrismu. Druhý blok přednášek pak uzavřel Roman Vido *Dvěma tvářemi veřejného náboženství*. Řada sociologických teorií náboženství tvrdí, že v moderních podmínkách dochází k privatizaci náboženství a to tak ztrácí svůj společenský vliv a přesouvá se do privátní sféry. Zejména s Luckmannovou tezí o moderním privatizovaném náboženství polemizují dva autoři, jejichž přístup Vido srovnává – José Casanova, hovořící o deprivatizaci náboženství, a Kelly Besecke, která chápe náboženství především jako společenskou (societal) konverzaci o transcendentních významech.

Po další přestávce vystoupil Jiří Horák s tématem *Teorie sekularizace, její kritika a příklad dělnického hnutí*. V historii českých zemí lze rozpoznat čtyři základní spory o to, zda bude či nebude určitá podoba (institucionalizovaného) náboženství – snahy o potlačení moci katolické církve Josefem II., prosazení se protikatolického ducha národního hnutí, boj liberálů a demokratů proti alianci trůnu a oltáře a vítězství socialismu v dělnickém hnutí. Horák ve své prezentaci věnoval pozornost zejména poslednímu z nich. Ukázal, že dělnické hnutí zprvu nebylo zaměřeno protinábožensky. Až v důsledku marxistické ideologie, která k nám přišla z Vídně, se prosadily antiklerikální a protináboženské postoje. V příspěvku *Podíl náboženství na vzniku protomoderních demokracií* se Jan Kalenda zabýval vlivem protestantismu na vznik tzv. protidemokratických režimů v období 16. až 18. století. Celá prezentace se odvíjela v duchu polemiky s Phillipem Gorskyem (Yale University). Historické sociologii Kalenda vytýká především fakt, že ve svých teoriích obvykle přehlíží téma náboženství, které, jak ukazuje, hraje právě zde klíčovou roli. Třetí část konference uzavřel František Černín zkoumající *Možnosti přístupu k náboženství ve veřejném prostoru*, konkrétně různé podoby veřejné prezentace náboženství a potřebu rozlišovat mezi kvalitativními a kvantitativními přístupy.

Po poslední pauze na občerstvení a protažení ztuhlých těl účastníků jsme se spolu s Martinem Soukupem a jeho prezentací o *Proměnách náboženství na Papui-Nové Guineji* přenesli do končin většiny z nás zcela neznámých, abychom se poté vrátili zpět na Jižní Moravu. Petra Závorková nám v *Prezentaci religiozity v prostoru Domu léčby bolesti s hospicem v Rajhradě* představila svůj výzkum,

který podnikla mezi zdejšími zaměstnanci. Závěrečnou prezentaci na téma *Když konfese je víc než vědění: aneb jak lze vyprávět o náboženstvích v církevních školách v ČR* přednesl Jan Váně. Po ní se dokonce strhla menší názorová bouřka, která byla naštěstí brzy zažehnána a konference tak dospěla do zdárného konce. Bohužel kvůli drobným organizačním zmatkům nezbyl čas na prezentaci Daniela Topinky o *Způsobech etablování muslimských organizací ve veřejném prostoru*, který nás pak jen v rychlosti seznámil s tím, o co jsme tím vlastně byli ochuzeni.

A konečně přišla ta část konference, na kterou se všichni těšili zřejmě nejvíc (alespoň jsem to vyčetla z jejich znavených očí a záhadného kručení během posledních prezentací). I přesto, že některé účastníky „chřestové dny“ v restauraci Konvikt nepotěšily, s plnými žaludky a sklenkou lahodného moku v ruce vypadali nakonec celkem spokojeně a mohly se konečně rozvinout více či méně plodné debaty, na něž nezbyval čas během prezentací. Zejména studenti jistě ocenili možnost vzájemné výměny poznatků a zkušeností. Lehce pochmurný nádech konference (narážím na černou trilogii prezentací sebevraždy-hřbitovy-hospic) tak vystřídala velice příjemná atmosféra. V příšerném „penzionu“ na samém konci Olomouce, kde jsme se ubytovali, nebylo radno trávit víc času, než bylo nezbytně nutné. Naštěstí vášnivá diskuze a veselé historky některým účastníkům vydržely až do ranních hodin, kdy se rozjeli do svých domovů.